

hasonló lexikonok szigorú figyelembevételével, sőt kevéssé átglyűrt fordításával készülnek. A magyar Katolikus Lexikon töretlen útra lépett a merőben új szerkesztési és feldolgozási irányelveivel és ezzel a lexikonírás műfajának messzire kivilágító példát adott. A katolikus hitlexikona sokkal nagyobb gondosságot kívánt az anyagmeghatározásnál, feldolgozásnál, kifejezésbeli pontosságánál, mint bármely más lexikon; hiszen az átlagos katolikus ember számára hitigazságok megfellebbezhetetlen kinyilatkoztatójának kellett lennie. Emellett úgyszólván teljesen hiányzó katolikus tudományágak anyagát tömörséggel és biztonsággal volt kénytelen adni, vagyis lexikális feldolgozást nyújtani ott, ahol maguk a tudományszakok csak keretekben és a keretek közt itt-ott kiépítve vannak még csak meg, de az egész, minden teherpróbát kiálló épületről még szó sincs. Ilyen erősen hiányzó tudományszak — csodálatosnak tetszik, de így van — a magyar egyháztörténelem.

A Katolikus Lexikon nem általános lexikon, de nem is szaklexikon. A katolikus hitvallás címszavakba szedett világa. Eligazító mindabban, ami katolikus. Nem azt jelenti ez, hogy az általános élet és közelebről a kultúra és civilizáció jelenségeit tárgyalja katolikus szempontból. A katolikumot dolgozta fel, azt az isteni és emberi meggyőződést, mely a római egyházat megteremtette és diadalmassá növelte. Ez a hitbeli erő és biztonság sugárzik minden sorából és ez adja a legnagyobb elismerésre készítő értékét.

Lexikon ismertetéseknél bizonyos bírálati kaptafa alakult ki irodalmunkban. Ez a sablón a címszók szövegeinek méricsgéléséből, a hiányok mohó kereséséből, az értékelések szűkmarkúságának vagy bőkezűségének megállapításából áll; benne

van-e a bíráló és azok, akiket szeret, jól ki vannak-e dolgozva azok a témakörök, melyek a bírálónak szívügyei? Az ilyen ismertetés érdekes és szellemeskedő lehet, a tárgyilagosság és a bátor, alapos hozzászólás mezét is magára öltheti, de ehhez a műhöz méltatlan volna. Ezért is katolikusok részéről ne bírálat, hanem mennél gyakrabbi használat illesse a Katolikus Lexikont!

A négy vaskos kötet igen jó papíron, éles és kitűnően olvasható szedéssel (nagy lexikonerény!) jelent meg. *Bangha Béla* főszerkesztő, *Nyisztor Zoltán* és a kitűnő szerkesztők, munkatársak utánuk következő sora lelkes, nagy és szép munkát végzett.

Olyant, mint a jól teljesített imádság.
Kilián Zoltán.

Hans Fallada : Szántóvetők, bom-bavetők. Regény. Ford.: *Benedek Marcell.* Dante-kiadás. 1934.

Az már a történelem ökonómiájának keretébe tartozik, hogy sorsdöntő, világotformáló drámáit mindig csak egy-egy néppel játszatja végig. Másszóval: a történelem géniusza vándorol... A 18. század végén Franciaország az a nagy hystera, mely kinnal és vérrel vajudik, hogy új életet adjon a földnek. S a nagy fájdalomból roppant életerő születik. Egy századig és másfél évtizedig állja a viharokat ez a megnövekedett óriás. S mikor 1914-ben elpusztul, sötét és betölthetetlen ür marad mögötte. 1917-ben Oroszországot rendíti meg a lázas vonaglás, 1922-ben Itáliát. S még ezek el sem pihentek s megtalált új és ellentétes életformájukat a kristályosodás állapotáig sem fejleszthették: a gyorsjárású géniusz mára germán fajtát löki az élre s napjaink harmadik történelmi drámája előtt lendíti fel a függőnyt. S míg Olaszország és Oroszország voltaképp egyetlen lázroham után ocsudtak az új reggelre, a ger-

mánság testét másfél évtizede rengeti már a lázrohamok sorozata.

Ami ezekben az országokban, mint valami eszmei gyújtópontokban, messzevilágító lánggal lobog, voltaképp közös eredetű. S talán — részben — közös a szándék is: a 19. század társadalmi és gazdasági intézményeinek tökéletes felszámolása. De a cél — az építkezés — már mélységes világszemléleti és vérmérsékletbeli ellentéteket mutat.

A germán faj ősidők óta sajátos törzsi tagoltságában él s ez a törzsi szerkezet makacsul ellenáll az egységesítő törekvéseknek. A római «szent» birodalom hazajáró kísérete, majd a különböző vám- és államszövevények minduntalan megkísérik a törzsi félelem s a törzsi féltékenység legyőzését, inkább rövidebb, mint hosszabb sikerrel. A német-francia háború győzelmes befejezésének mámore — úgy látszott — végre egységes birodalomra olvastja e liliputi monarchiákat, melyek épügy acsarkodnak egymásra az örök «Eris-almáért», a hegemoniáért, mint hajdan a parányi dór-ion városállamocskák. Ám ez a «fegyveres» vilmosi birodalom túlságosan is a fegyverek élén egyensúlyozott, s 1918 után Weimar megpróbálkozik a második birodalommal».

Csodálatraméltó alkotás ez. Valóságos gulliveri állam. Képzeljünk egy Bismarckot, aki nem a kardjára üt, hanem a sétabotját rázza. Az a Németország, melyet 1871-ben ragyogó történelmi tableau-n királyok és hadvezérek proklamáltak birodalomra, mit jelenthet e királyok és hadvezérek nélkül? Egyszerű, szürke, földrajzi fogalmat, s e merőben földrajzi keretek újra fellobbantják a germán-ság évszázados átkát: a partikularizmust. Van ugyan birodalmi kormánya; de ez az árnyékkormány inkább csak a birodalom képviselőjét jelenti — kifelé. Az ország határain

belül a hatalmat a «részek» birtokolják vagy — ha úgy tetszik — bitrolják: a tagállamok, a tartományok, a kerületek, a városok. Minél gyengébb a központi kormányzat, annál nagyobb hatalom kerül a kisebb, sőt legkisebb közigazgatási egységek kezébe, s mialatt a birodalom ilyen módon közigazgatási sejtekre bomlik, beteljesedik egy másik — mondhatnók: vertikális — osztódás is, mely politikai pártokra darabolja az ország testét.

Mikor a bomlásnak erre a szakaszára süllyed a német nép, már nem csupán a régi «törzsi visszavonás» prédája. Ezek a politikai pártok nem alkotmányos és parlamentáris fegyverekkel küzdenek. A ki nem egyenlíthető világnézetbeli különbségek hadakozása ez, szívós és lappangó polgárháború: bellum omnium contra omnes. S amikor fentebb azt mondtuk, hogy a jelenkor harmadik történelmi drámáját, helyesebben: a ma egész történelmét Németország játssza és éli végig, hozzá kell tennünk, hogy ebben a drámai küzdelemben a nép és az ország minden paránya, minden sejtje egyképpen és arányosan részt vesz.

Ha képet akarunk nyerni erről a kavargó, kaotikus Németországról, elég egy ilyen sejtet kiragadnunk... És ezt teszi éppen Hans Fallada is, mikor megírja a *tegnap* Németországának történelmi regényét. Meséjének színtere Altholm, egy pomerániai kisváros. Ennek az Altholmnak azonban — úgyszólván — nincs is helyi politikája. Azok a kérdések, melyek e jelentéktelen község politikai életében felvetődnek, egyben az egész birodalom problémái is. Minduntalan éreznünk kell, hogy vezetősége, sajtója, parlamentje, pártjai ügyesen és mesterségesen letörpített testrészek, melyek mögött egy góliátszervezet, a weimari köztársaság körvonalai homálylanak. Falladának

igaza volt, mikor a «színpad» méreteivel takarékoskodott. Ez a körülmény biztosítja egyrészt a mese egységességét, másrészt, amit keresünk, könnyebb ebben az «egy pohár vízben» meglelnünk, mintha egész tengert kellene érte felkavarnunk. Ezenkívül Fallada kitűnően ért hozzá, hogy horizontot szélesítsen e hőköm országoska határai köré; s ezzel azután sikerül fölébresztenie az egyetemesebb igényű érdeklődést is.

Maga a regény tipikusan politikai írásmű. Meseváza, bonyodalmai és megoldásai politikai motívumokból épülnek és következnek. Alapja valami egészen szerény és érdektelen «napihír»; de politika van benne s e légnemű, könnyű és hihetetlen kiterjedési képességű anyaggal ügyes hírlapírók és vállalkozó szellemű párt-politikusok olyan mammutballónná pumpálhatják, hogy a sztratoszféráig meg sem áll s eddig ösmeretlen embersorsokat röpíthet a hír és a dicsőség magasságába.

A történet egy altholm-vidéki parasztgazda pereskedésével indul, aki sérelmesnek véli magára nézve a pénzügyigazgatóság adókievetési végzését s megtagadja a fizetést. A hatóság erre — természetesen — végrehajtást és zálogolást rendel el. A foglalással szemben a gazda nem tanúsít ellenállást, szintúgy falubeli társai sem, az árverésen való vásárlástól azonban mereven elzárkoznak: így azután a végrehajtó tisztviselők arra kényszerülnek, hogy a lefoglalt állatokat elhajtsák. Ezt a nevetséges műveletet a szívósan együttműködő pomerán parasztok előre megszervezett eszközökkel teljesen lehetlenné teszik. A faluból elvezető összes utakon akadályokat állítanak és szalmatüzeket gyujtanak. Szerencsétlenségükre az egyik altholmi «szennylap» fotóriportere éppen a faluban csatangol s felvételeket készít a tűzgyújtásról. A lemezeket jó-

pénzért beszolgáltatja a hatóságnak, mire — kétségtelen tárgyi bizonyítékok alapján — letartóztatják Reimers gazdát, a környéki parasztság egyik vezérét, aki személyesen lobbantotta lángra a «szenvedőleges ellenállás» egyáltalán nem jelképies értelmezésű szalmatüzeit. A letartóztatás nagy felháborodást ébreszt a pomerán lelkekben: elhatározzák, hogy vezérük bebörtönözése miatt az altholmi fogház ablakainál hatalmas néma tüntetéssel tiltakoznak. A város szocialista polgármestere, Careis, nem találja aggályosnak a parasztság felvonulását s megadja hozzá a rendőrhatalósági engedélyt, annak ellenére, hogy közvetlen főnöke, Temborius tartományi elnök, retteg minden «forradalmi» jelenségtől s egész súlyával a «betiltás» mellett kardoskodik. A weimari köztársaság sajtósága, bomló és tarthatatlan állapotát misem mutatja élesebben annál a körülménynél, hogy a kiskirály-polgármester a tartományi elnökkel szemben keresztül viheti a maga egyéni akaratát! A tüntetők végül is felvonulnak s talán nem is lett volna semmi baj, ha nincs Altholm városának egy túlbuzgó rendőrbiztosa, aki a régi parasztfordalmak jelvényeire emlékeztető zászlójuk miatt beléjük köt. Erre azután általános kavarodás, csetepaté támad, néhány tüntetőt csúnyán összekaszaabolnak s a menetet erővel szétkergetik.

Hét és félszáz lapot «összeírni» ma hasonlíthatatlanul keményebb és merevszebb vállalkozás, mint Ponson du Terrail-ék ciklusregényeinek boldog idejében. De Fallada bírja a munkát és az iramot s amit megcsinált, az kétségkívül becsületes alkotás s történetnek sem érdektelen. Pillanatra sem lankad s ha eleinte kissé visszadöbbenünk is a regény százfélé szaladó szálainak zavarában, később annál bizodalmasabb szívvel követ-

jük a szerzőt, aki — így képzeljük őt — szögestalpú cipőivel csattogva robog előttünk a sziklás talajon. «Mesefolyama» azokra a csodálatos természeti tüneményekre emlékeztet, amelyek a legtapasztaltabb turistát is nem ritkán elképesztik. Most síkságon, zavartalan nyugalommal hőmpölyög, aztán hegyek közé szakad s váratlanul eltűnik, hogy a felszín mögött zuhogjon tovább: földalatti folyó. Árulások, cselszövések, kémkedések bonyolult szövevénye hurkoljabogozza a történet egyszerű fonálát: elkábulsz, mire a végére járnál. A parasztkok bojkottal felelnek Altholm kihívására s nehéz feltételekhez kötik a békét. De a csatát — minden szívósságuk ellenére — utóbb mégis csak elveszítik, bár enyhe ítéletével a bíróság is őket igazolja az ügytelenebb hatósággal szemben. Hiába! a politikát nem a kemény pomerán koponyák számára találták ki: lassankint furfangos pártcsahosok eszközeivé szelidülnek s ez végül is vesztüket idéz ielő.

A szerkezet e látszólagos ziláltsága mellett is Fallada iparkodik a kompozíció általános egységére s terjedelmességét is inkább erőnek: áradó bőségnek érezzük. Eszközei egyszerűek; de bizonyos, hogy kész író, aki egyszerűségével tökéletes fegyverzetet leplez. S az is bizonyos, hogy pártíró; ám tárgyilagossága nem engedí, hogy a szembenálló táborból acsarokodó polgártársait fenevadakká vagy — legjobb esetben — gazemberekké ferdítse.

Pedig abban az időben, a *tegnap* Németországában, ezek a pártok szögedröttal parcellázták fel a táborhelyeiket s a kémények mögül gépfegyvercsövek szimatolták az utca hangulatát. Békés nyárspolgárok polgárok szerkesztésén török a fejüket s a rendőr, a hivatalnok, a munkás csak fenntartással követi feljebbvalója utasítását, mert első a pártigazság és a pártutasítás...

Méltán kérdezhetjük, annyira fájdalmas-e, hogy ennek a tömérdek garázdaságnak a kiirtásával Németország egy új történelmi fázisba gördült át; abba a történelmi fázisba, melyet szervezői «Drittes Reich»-nek, «Harmadik Birodalom»-nak neveznek?

Szakáts László.

Balassa, Ottilie von: Die Brahmsfreundin, Ottilie Ebner und ihr Kreis. Wien, 1933.

A gyermeki kegyeletnek szép dokumentuma a kis könyv, amelyet szerzője édesanyja, a kitünő énekművész és pedagógus Ebner Ottilia (1836—1920.) emlékének szentelt. Bár német nyelvű, bőven találunk benne magyar vonatkozásokat. Ottilia férje, Ebner Edward, magyar ember volt. (Deák-Ébner Lajos festőművésznagybátyja.) Ő maga — Hauer József nagy zenei tehetséggel megáldott osztrák orvos lánya — anyai nagyatya révén magyar származású, egyetlen lánya, a könyv írója szintén magyar ember nevét viseli.

Ebner Ottilia már gyermekkorától kezdve eljegyezte magát a muzsikával. Otthon, apja zeneszerető és művelő házában bőven volt alkalma zenei hajlamait kifejleszteni. Bécsben Marchesi iskolájában képi ki hangját s csakhamar kitünő nevet vív ki magának gyönyörű organumával, lélekteljes előadásával és pedagógiai tevékenységével. Bécsben, mint Brahms női kórusának legkitünőbb tagja jutott először a mester közelébe. Brahms, megismerve Ottilia művészi és emberi értékeit, egész életén át igazi baráti ragaszkodással viseltetik irányában. Ottiliának így bőven volt alkalma megismerni Brahms muzsikájának akkor még sok tekintetben ismeretlen szépségeit; dalainak csakhamar utólérhetetlen tolmácsolója lett. Együtt vitatják meg Brahms új szerzeményeit, viszont Brahms sohsem mulasztja el,